

co si máme myslet o člověku, o jeho smyslu a rozumu, pakliže se i u velikých osobností, které lidskou zdанnost vysoko povznesly, vyskytují nedostatků tak hrubé a zjevné. Co mne se týče, dávám přednost domněnce, že se zabývali vědou jen nazdarbůh, jako hračkou, jež se hodí ke všemu, a že se rozumem rozprýřovali jako nějakým marným a malicherným nástrojem, nabízejíce všemožné druhy výmyslů a fantazií, brzo souvislejších, brzo volnějších. Tyž Plátón, který definuje člověka jako slepici⁷⁶, říká jinde po Sokratovi, že vpravdě neví, co člověk jest, a že je jednou ze slo-žek světa nejneshadněji poznatelných. Touto rozmanitostí a vrat-kostí svých názorů nás vedou jakoby za ruku a mlčky až k závě-ru o jejich protimluvnosti. Zakládají si na tom, že své mínění nepodávají vždy v podobě neskrývané a zřejmé: jednou je ukry-
li do bájných stínů Poezie, jednou zase pod masku jinou.

Naše nedokonalost přináší s sebou totiž i to, že srovnou pota-
vu náš žaludek vždy nesnese: je nutné ji vysušit, změnit a poru-
šit. Stejně si vedou oni: občas své původní názory a soudy zate-m-
ní a zlášují je, aby se srovnali s obecnou zvyklostí. Vyslovně vyzná-
vat nevědomost a omezenost lidského rozumu, to nechtějí, aby
nepostrášili děti; zjevují nám ji však dostatečně v podobě vědní
kalného a nestálého.

Radil jsem v Itálii člověku, kterému působilo obtíže mluvit
italsky, aby - jde-li mu pouze o dorozumění a netoužil-li po doko-
nalosti vynikající - užíval výhodné prvních slov, která mu přijdou
na jazyk, latinských, francouzských, španělských nebo gaskoň-
ských, a k nim připojoval pouze italskou koncovku, že se tak vždy
setká s nějakým náčecím země, buď toskánským nebo římským,
benátským nebo piemontským anebo nepolským, a připojí se
k některé z početných místních forem. A stejně pravím o filoso-
fi: má tolik tváří a rozmanitosti a tolik toho napovídala, že v ní
objevís všechny naše sny a výmysly. Lidská fantazie nemůže v dob-
rém ani v špatném smyslu pojnout nic, aby to v ní již nebylo.
*Nilil kam absurde dici potest quod non dicatur ab aliquo philosop-
horum.*⁷⁷ A proto dovoluji tím svobodněji vyjít na veřejnost i svým
rozmarům: zrodily se sice u mne doma a beze vzoru, ale vím, že
vždy budou mít nějaký vztah k nějakému nápadu starému, a pokud-
dě se najde někdo, aby prohlásil: Odtud a odtud to vzali!

Mé názory jsou přirozené, při jejich vypracování mi napros-

to nepomáhalo jakékoliv učení. Ale ať již jsou jakkoliv hlou-
poučké, když mě pojala žádost projevit se a když jsem si dal za
úkol podepřít je úvahami a příklady, abych je vydal na veřejnost
v poněkud slušnější formě, bylo pro mne samotného divem divů
zjistovat od nápadu k nápadu jejich shodu s početnými příklady
a úvahami filosofie. Jakkého filosofického směru byl můj život, to
jsem se dozvěděl teprve, když jsem jej dovršil a utratil.

Co říkáte této nové figurě: filosof neumyšlný a náhodný? Vy,
pro kterou jsem si dal práci a pro niž jsem se tak obšírně proti
svému zvyku rozepsal⁷⁸, neopomenete jistě hájit mlého Sabun-
da běžným způsobem argumentace, v němž se každodenně cvi-
číte, a tím uplatníte svého ducha i svou soudnou schopnost: mého
posledního šermířského obratu lze totiž použít výhodně jen v kraj-
ní nouzi. Je to kousek zoufalý, v němž je třeba se vzdát vlastních
zbraní, aby byl i váš protivník připraven o svoje, je to kousek taj-
ný, jehož je nutné používat jen zřídka a vyjimečně. Je velikou
opovržlivostí volit vlastní zkázu jen proto, abych způsobil i zká-
zu někoho druhého.

Člověk nesmí chtít sám zemřít, aby se tím mohl pomstít, jako
učinil Gobrias: zápasil v těsném křížku s jistým perským velmo-
žem a vtom přikvazil Darius s mečem v ruce, bál se však zasadit
ránu, aby neskolil Gobrius, ten na něj křikl, aby jen smělé bodl,
i kdyby měl protknout oba dva. Byl jsem svědkem, že byly nav-
ženy zbraně a souborové podmínky tak zoufalé, že se vymyká víře,
že by kadokoliv z obou zápasících mohl zachránit život: však také
byly odsouzeny. Portugalci zajali v Indickém moři čtrnáct Turků,
kteří nesnášeli zajetí a rozhodli se a vskutku dokázali sebe, svoje
věznilce i koráb upálit: těli lodní hřebíky jeden o druhý, až ohni-
vá jiskra padla na soudky dělového prachu, které byly na lodi.

Ortšáme zde hranicemi a posledními oporami věd, které jsou
ve své krajnosti zkažené, jako škodí i přehnaná cmst. Dítě se
navyká cesty, nedělá dobře být tak přemoudřelý a jemný. Vzpo-
meňte si na to, co praví toskánské přísloví: *Chi troppo s'assottiglia
si scavezza.*⁷⁹ V názorech i v úvahách stejně jako v mravech a čem-
koliv jiném vám radím k umírněnosti a zdrženlivosti, a abyste se
střehla všeho nového a nezvyklého. Všechny cesty výstřední mě
dráždí. I na základě autority, kterou vám přináší vaše vznešenost,
a ještě více ve jménu přednosti, které vám opatřují vaše nejsoob-